

Reguleringen, der gik i fisk

Sosialurin hevur heitt á Jørn Astrup Hansen, fyrrverandi stjóra í Føroya Banka um at viðgera aktuellar vinnupolitiskar spurningar í trimum komandi kronikkum í Vinnusíðunum. Fyrsta kronikkinn verður prentað í dag.

VINNUSÍÐU-KRONIKKIN

Jørn Astrup Hansen
Fyrrv. bankastjóri

Inden for det seneste par måneder har to af Færøernes store rederier fået nye majoritetsaktionærer. Med aktiemajoriteten fulgte kontrollen over tre af de store fabrikstrawlere, som fisker på færøsk licens i Barentshavet. Det er således ikke blot trawlerne, der er blevet solgt. Fiskerettighederne er også blevet solgt.

Begge handler har givet anledning til nogen røre. For så vidt kan man undre sig over opstandelsen. At fiskerettigheder er frit omsættelige, er dog ikke noget nyt. Længe fastholdt politikerne i øvrigt, at rettighederne ikke kunne sælges - eller pantsættes - men at de nok kunne omsættes. Realiteten er naturligvis, at rettighederne frit kan sælges til hvem som helst - og for hvad som helst. Politikerne gemmer sig bag et figenblad, som hindrer udlændinge i at eje mere en tredjedel af færøske rederier. Ak ja. For den rene er alting rent. Med loven har man dæmmet op for nordmænd - men ikke for stråmænd.

Ingen gennemsigthed

For en overfladisk betragtning skyldes hele postyret, at fiskerettighederne angiveligt er blevet solgt for billigt, og at salget er sket helt uden den gennemsigthed, der tales så meget om.

I det ene tilfælde har en offentlig fond solgt en aktiemajoritet i en af Færøernes store virksomheder. Her er således sket en privatisering, uden at landsstyret havde givet sit samtykke. Det forekommer kritisabelt, at en offentlig fond på denne måde sælger (privatiserer) en virksomhed underhånden. Selvsagt er det en skærpende omstændighed, at salget er sket til en insider.

Også i det andet tilfælde, hvor private aktionærer solgte en aktiemajoritet i et større rederi, synes salget at være sket i ly af natten. Men det må som udgangspunkt dog værre sælgerne, eller mæglerens, problem. Har mægleren - uden at orientere sælgerne herom - solgt aktieposten til en nærtstående, kan der efter omstændighederne foreligge et ansvar. Men det er et trivielt, privatretligt forhold parterne imellem. Det kan dog aldrig være en anliggende for offentligheden.

Det er naturligvis ærgerligt for sælgerne, om de ikke har fået den tilstrækkelige pris for fiskerettighederne. Men de kan vel så trøste sig med, at de ikke har betalt noget for dem. Det viser sig nu, at de har fået fiskerettighederne foræret af landsstyret. Oprindeligt fik de stillet rettighederne til rådighed på en sådan måde, at man måtte tro, de blot var til låns. I 10 år.

Men det er ikke alle, der får fiskerettighederne foræret. De nye aktionærer i Vesturvón og JFK Trol har således betalt for rettighederne. Det er muligt, de har betalt for lidt; kan hælde, de har betalt for meget. Det viser sig jo ofte for sent. Men det må da forekomme, at de har betalt til de forkerte. Fiskeressourcerne tilhører det færøske samfund, og pengene for fiskerettighederne skulle vel så have været i landskassen. Og ikke i aktionærernes lommer.

Hvordan i al verden kan man sælge noget, man blot har til låns? Og hvis fiskerettighederne ikke er til låns, hvordan går det da til, at landsstyret forærer rettighederne bort og lader private aktører om at sælge dem med egen vinding for øje?

Koncentration af fiskerettigheder

Hele forløbet udstiller med al tydelighed, at den nu-

værende tilstand er uholdbar. Tiden er løbet fra et system, hvor landsstyremanden sidder og deler fiskerettigheder ud. Og det illustreres vel særligt tydeligt i tilfældet Vesturvón. Man må vel forstå det således, at fiskerettighederne i sin tid er fordelt på en sådan måde, at alle øerne, alle byggerne, fik om ikke en ligelig - så en passende - adgang til fiskeressourcerne. Denne måde at tilgodese alle øerne på, kunne dog tjene som et argument - omend et utilstrækkeligt argument - for ikke at lade brugerne betale for rettighederne.

Men hvad ser vi nu? Med salget af aktiemajoriteten i P/F Vesturvón flyttes fiskerettighederne til fem skibe over både Vestmannasund og Sundet. Det er ikke svært at fore-

stille sig, hvad det kan komme til at betyde for beskæftigelsen, og for indkomsterne, på Vágar. Vi har set det samme ske på Suðuroy og nu senest også på Sandoy. Skibe med rettigheder er solgt nordpå. Rederne har kapitaliseret værdien af fiskerettighederne og stoppet pengene i egne lommer. Tilbage står lokalsamfundet med tomme hænder - og tomme lommer.

Umiddelbart ville det jo ikke have hjulpet stort herpå, om landsstyret havde solgt fiskerettighederne - og ikke foræret dem bort. Men om landsstyret solgte retten til at fiske de ressourcer, som tilhører os alle, ville landsstyret dog kunne sikre, at værdien af fisken kom hele samfundet til gode. Og ikke blot nogle få udvalgte.

Når rederne frit kan kapitalisere og sælge fiskerettighederne - og det er der jo efterhånden ikke så få eksempler på - er det dog ganske uholdbart, at landsstyret forærer rettighederne bort. Og det er næsten ikke til at begribe, at landsstyret ikke benyttede 10 året for lov om erhvervsmæssigt fiskeri til at gøre op med en helt utilstrækkelig praksis.

Kapitaliseringen er destabiliserende

Det ville sikkert være at foretrække, om landsstyret ikke sælger fiskerettighederne men blot stiller dem til rådighed for rederierne mod en afgift - en ressourcerente - som løbende kan tilpasses vilkårene i erhvervet. En sådan løbende afgift ville medvirke til at stabilisere udviklingen inden for fiskerierhvervet. Med gældende praksis, hvor efter fiskerettighederne kapitaliseres ved salg, betaler køberen ikke blot for skibet men også for forventningerne til det fremtidige fiskeri (som sælger i øvrigt ikke har nogen som helst andel i). Det siger sig selv, at en sådan kapitalisering medvirker til at destabilisere erhvervet.

Værdien af fiskerettighederne kan ikke sammenlignes med goodwill - men den beregnes i princippet på samme måde. Og den tynger køberen på samme måde. Medens goodwill er den merværdi, der knytter sig til virksomheden - til forskel fra de enkelte aktiver - er værdien af fiskerettighederne det økonomiske udtryk for den fordel, der for rettighedshaveren er forbundet med retten til at hente fisk op af havet. Uden at skulle betale ejerne - det færøske samfund - for fisken. Men værdien af en sådan ret, der af parterne tilsyneladende opfattes som evigtvarende, lader sig ikke så let bestemme. Den afhænger af fiskeforekomsterne, af verdensmarkedspriserne for fisk, af internationale kvoteringsaftaler og meget andet. Der er nok at tage fejl af.

Med fiskerettigheder, som alene stilles til rådighed for en periode - kort eller lang - mod en variabel ressourcerente, som til enhver tid afspejler fiskeriets vilkår, er der i princippet ikke noget at kapitalisere. Det ville være langt mindre risikabelt at

erhverve sig et skib, om man ikke tillige skulle betale for den kapitaliserede værdi af fiskerettighederne men kunne se frem til alene at skulle betale en særlig skat (ressourcerente) af det overnormale afkast, som fiskeriet måtte give anledning til.

Kulbrinteskot og ressourcerente

Ofte hører vi fra politisk side, at det skulle være særligt svært at administrere en ressourcerente. Man kan nok få en fornemmelse af, at det er viljen, snarere end evnen, det kniber med. Når vi kan finde ud af at give internationale oliekonsortier ret til at udnytte olieforekomsterne i undergrunden mod at erlægge en særlig ressourcerente (kulbrinteskot) til samfundet, så kan vi vel også finde ud af at regulere den økonomiske værdi af retten til at udnytte fiskeforekomsterne i havet med en ressourcerente.

Inden det færøske kapitalmarked for alvor åbnes op for udenlandske investorer - vi er allerede godt i gang - bør vi bringe orden i eget hus. Vi må have langt bedre styr på fiskerettighederne. Såfremt politikerne af lutter berøringsangst vælger at lade stå til og overlader fordelingen af rettighederne til de frie markeds kræfter, risikerer vi en brat opvågning. Når kasinoet lukker, kan det meget vel vise sig, at det kort, vi sidder tilbage med på hånden, viser sig ikke at være en licens - men sorteper.

Hvis vi skal virkeliggøre landsstyrets visioner, er det på tide med en større bevidsthed om udnyttelsen af landets væsentligste ressource - fisken. Vi skulle i 2015 på Færøerne dog nødtigt finde en nation af stråmænd og bananplukkere.

